

آثار فردی و اجتماعی زیارت اربعین در حوزه‌های خرد و کلان جامعه شیعی

علی طاهری دهه‌نوی

خبیر اول در فقه و اصول قانون اسلامی

a.taheridehnavi@Shirazu.ac.ir

محمد رضا فاضلی

حوزه علمی در قم

محمد جواد امیرخانی

دانشگاه خواجه نصیرالدین طوسی تکنولوژی در تهران

mohamad javad.amirkhani@email.kntu.ac.ir

چکیده

زیارت اربعین به زیارت حسین بن علی (علیه السلام) در روز اربعین (چهارم) از شهادت ایشان که مصادف با بیستم ماه صفر است، گفته میشود که در این روز شیعیان، مسلمانان و محبان اهل بیت (علیهم السلام) از سراسر جهان برای برپایی مراسم عزای سید و سالار شهیدان (علیه السلام) و یاران ایشان به سمت کربلای معلی حرکت نموده و به اقامه عزا پرداخته و این روز را بزرگ میدانند. زیارت اربعین به عنوان یکی از بزرگترین مناسک شیعی در جهان اسلام نمادی از آزادیخواهی آزادگان جهان بوده و برای احیاء اصول انسانیت و بزرگداشت فداکاری و جاننثاری اباعبدالله الحسین (علیه السلام) و شهدای کربلا برای احیاء دین رسول الله (صلی الله علیه و آله) و امامی بدعت و ظلم صورت میپذیرد. این مراسم دارای آثار فراوانی میباشد. پژوهش حاضر به روش توصیفی-تحلیلی صورت پذیرفته و به دنبال پاسخگویی به پرسشهایی از قبیل: «آثار فردی و اجتماعی زیارت اربعین در حوزههای خرد و کلان جامعه شیعی چه میباشد؟» میباشد. زیارت اربعین دارای آثار فردی و اجتماعی متعددی است از جمله آنها میتوان به ایجاد وحدت و اقتدار، ایجاد روحیه ظلمستیزی و مقابله با جبهه استکبار، انسجام سیاسی-اجتماعی و فرهنگی جامعه شیعی، تقویت ارزشهای سیاسی، افزایش قدرت اقتصادی تشیع، ایجاد تمدن فرهنگی مشترک به عنوان آثار اجتماعی و تهذیب نفس و تذکیه فردی، خودشناسی، خودآگاهی و خودسازی، انقطاع الی الله، افزایش قدرت صبر و تحمل، تقویت مبانی اعتقادی و دینداری، الگوپذیری و الگوسازی به عنوان آثار فردی اشاره نمود.

کلمات کلیدی: آثار فردی و اجتماعی، زیارت، اربعین، تهذیب نفس، جامعه شیعی

Individual and Social Effects of the Arbaeen Pilgrimage in the Micro and Macro Domains of the Shia Community

Ali Taheri Dehnavi

Senior Expert in Islamic Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law

a.taheridehnavi@Shirazu.ac.ir

Mohammad Reza Fazeli

Seminary Scholar in Qom

Mohammad Javad Amirkhani

Khawaja Nasir al-Din Tusi University of Technology, Tehran

Abstract

Summary of the Arbaeen Pilgrimage to Hussein bin Ali (peace be upon him) on the fortieth day of his martyrdom, corresponding to the twentieth of Safar, and it is said that on this day Shiites, Muslims and lovers of Ahlul Bayt (peace be upon them) from all over the world head to Karbala to bid farewell to the Master of Martyrs (peace be upon him) and his companions and to hold and honor this day. The Arbaeen Pilgrimage is one of the largest Shiite rituals in the Islamic world, a symbol of freedom. They are the free people of the world and it is done to revive the principles of humanity and to honor the sacrifices and sacrifices of Abu Abdullah Hussein (peace be upon him) and the martyrs

of Karbala in order to revive the religion of the Messenger of God (peace be upon him), heretics and the oppressed. This ceremony contains many works. The current research was conducted in a descriptive and analytical manner and seeks to answer questions such as: "What are the individual and social effects of the Arbaeen Pilgrimage in the partial and general areas of the Shiite community?" The Arbaeen Pilgrimage has many individual and social effects, including creating unity and authority, creating a spirit of opposing oppression, confronting the front of arrogance, and political, social and cultural cohesion. Shiite community, promoting political values, increasing the economic power of Shiite sect, creating a common cultural civilization as social works and self-enhancement. Self-knowledge, self-awareness, self-improvement, and separation from God

And mentioning the increase in the power of patience and tolerance, and strengthening the foundations of faith and religiosity, to be a role model and example in individual works.

Keywords: Individual and social works, Hajj, Arbaeen, purification of the soul, Shiite community

آثار فردی و اجتماعی زیارت اربعین در حوزههای خرد و کلان جامعه شیعی

علي طاهري دهنوي

خبير أول في الفقه وأصول القانون الإسلامي
a.taheridehnavi@Shirazu.ac.ir

محمد رضا فاضلي

الحوزة العلمية في قم

محمد جواد أميرخاني

جامعة خواجه نصير الدين الطوسي التكنولوجية في طهران

mohamadjavad.amirkhani@email.kntu.ac.ir

ملخص البحث

خلاصة زيارة الأربعين إلى الحسين بن علي (عليه السلام) في اليوم الأربعين من استشهاده، الموافق العشرين من شهر صفر، ويقال أنه في هذا اليوم يتوجه الشيعة والمسلمون وعشاق أهل البيت (عليهم السلام) من كل أنحاء العالم إلى كربلاء لتشيع سيد الشهداء (عليه السلام) وأصحابه وقيّمون وتكريم هذا اليوم. تعتبر زيارة الأربعين إحدى أكبر الشعائر الشيعية في العالم الإسلامي رمزاً للحرية وهم أحرار العالم ويتم ذلك لإحياء مبادئ الإنسانية وتكريماً لتضحيات وتضحيات أبي عبد الله الحسين (عليه السلام) وشهداء كربلاء في سبيل إحياء دين رسول الله (صلى الله عليه وآله) والزنادقة والمظلومين.

يحتوي هذا الحفل على العديد من الأعمال. تم إجراء البحث الحالي بطريقة وصفية تحليلية ويسعى للإجابة على أسئلة مثل: "ما هي الآثار الفردية والاجتماعية لزيارة الأربعين في المجالات الجزئية والكلية للمجتمع الشيعي؟" يكون حج الأربعين

وله آثار فردية واجتماعية عديدة، منها خلق الوحدة والسلطة، وخلق روح مناهضة القمع، ومواجهة جبهة الاستكبار، والتماسك السياسي والاجتماعي والثقافي. المجتمع الشيعي، وتعزيز القيم السياسية، وزيادة القوة الاقتصادية للمذهب الشيعي، وخلق حضارة ثقافية مشتركة كأعمال اجتماعية وتعزيز الذات. معرفة الذات والوعي الذاتي وتحسين الذات والانفصال عن الله وذكر زيادة قوة الصبر والتسامح، وتعزيز أسس الإيمان والتدين، ليكونوا قدوة وقوة في الأعمال الفردية.

الكلمات المفتاحية: الأعمال الفردية والاجتماعية، الحج، الأربعين، تطهير النفس،

المجتمع الشيعي

مقدمه

اربعین یکی از مهمترین اتفاقات تاریخی پس از عاشوراست و نقطه‌ی عطفی در تاریخ تشیع میباشد، از این جهت که سیرهی مستمر گذشته‌ی سرخ و آینده‌ی سبز را به نمایش دیدگان انسانهای آزاده میگذارد. این مراسم به نوعی نماد آزادیخواهی انسانهای آزاده است که از هر فرد از هر کشور و با هر فرهنگ و از هر جامعه‌ای را جذب خود مینماید و به نوعی فراهوان عمومی تشیع برای شناخت مناسک و اعمال شیعیان و ترویج عقاید این مذهب میباشد که همهی آن نتیجه و ثمرهی نهضت امام حسین علیه السلام است. راه امام حسین علیه السلام همان راه رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم یعنی هدایت انسان و جوامع بشری است. به فرموده قرآن هدف بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم تعلیم و تربیت انسان بوده است (بقره: ۱۲۹؛ آل عمران: ۱۶۲؛ جمعه: ۲) همچنین امام علی علیه السلام دستاورد بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم را هدایت مردم و رهایی آنها از جهالت و ناخردی

میدانند (شریف رضی، ۱۳۶۹: خ ۱)، این هدف اولیای الهی است که برای احقاق حق، تغییر اوضاع عمومی جامعه، رهایی مردم از جهالت و هدایت ایشان، خود علیه السلام و همهی عزیزانشان را در راه خدا و هدفی که خداوند برایشان ترسیم نموده است، فدا نمایند. در زیارت اربعین در این باره آمده است: «فَأَعْدَرَ فِي الدُّعَاءِ وَمَنَحَ النَّصْحَ وَبَدَّلَ مُهْجَتَهُ فَيْكَ لَيْسَتْ تَقْدَّ عِبَادَكَ مِنْ الْجَهَالَةِ وَخَيْرِةِ الضَّلَالَةِ...؛ آن حضرت (با اتمام حجت بر مردم)، هر عذری را از امت برداشت و اندرز و نصیحت آنان را با مهربانی انجام داد و خون پاکش را در راه تو (ای خدا) نثار کرد تا بندگان را از جهالت و حیرت و گمراهی نجات دهد» (شیخ طوسی، ۱۴۰۷ق: ۱۱۳/۶). رهایی مردم از جهالت و گمراهی تنها با تہذیب نفوس امکانپذیر است. تہذیب نفوس مردم جز با هشدار و انذار ایشان به رعایت تقوای الهی و از طریق تمسک به مناسک رهنمون به حقایق همچون زیارت اربعین ممکن نمیشد. پژوهش حاضر به روش توصیفی-تحلیلی صورت پذیرفته و درصدد پاسخگویی به پرسشهایی از قبیل: «آثار فردی و اجتماعی زیارت اربعین در حوزههای خرد و کلان جوامع شیعی چه میباشد؟» است. در مورد پیشینهی پژوهش باید گفت پژوهشی که بتواند این مسئله را به صورت دقیق و مشخص بررسی نماید، کار نشده است اما پژوهشهایی که میتوانند در قسمتی با پژوهش حاضر مشابه باشند عبارتند از؛

- نجفی، حافظ، دستاوردهای اخلاقی پیاده روی اربعین (با رویکردی بر اخلاق حسینی)، مجله فرهنگ زیارت، دوره ۹، شماره ۳۵، تابستان ۱۳۹۷؛ نویسنده محترم در این مقاله با نگاهی به سیر اخلاقی امام حسین علیه السلام به بررسی آنها پرداخته سپس دستاوردهای اخلاقی راهپیمایی اربعین را بر میشمرد، در این زمینه ممکن است تہذیب نفس به عنوان یکی از دستاوردها مورد توجه پژوهش حاضر نیز باشد اما وجه افتراق این پژوهش با پژوهش حاضر در این است که پژوهش حاضر به بررسی کامل اثر زیارت اربعین در تہذیب نفوس در جوامع معاصر میپردازد که مورد توجه پژوهش فوق نمیشد.

- تاجبخش، غلامرضا، پیادهروی اربعین و ابعاد تربیتی آن، مجله بصیرت و تربیت اسلامی،

سال هفدهم، شماره ۵۴، پاییز ۱۳۹۹؛ نویسنده محترم در این مقاله با بررسی و مطالعه آماری و گرفتن مصاحبه از ۲۵ نفر از افرادی که در پیادهروی اربعین سال ۱۳۹۹ شرکت کردهاند، به بررسی برخی از ابعاد تربیتی پیادهروی اربعین اشاره نموده است و وجه افتراق این پژوهش با پژوهش حاضر در این است که پژوهش فوق به دنبال بررسی آماری دادهها و تحلیل آنهاست تا بتواند از رهگذر آنها به برخی از آثار تربیتی پیادهروی اربعین اشاره نماید اما پژوهش حاضر به دنبال بررسی اثر زیارت اربعین در تهذیب نفوس در جوامع معاصر میباشد، آن هم از طریق مطالعه کتابخانهای به روش توصیفی-تحلیلی که مورد توجه فوق نمیشد.

- حیدری، مجتبی، تاثیر پیادهروی اربعین بر خودسازی زائران، فصلنامه فرهنگ زیارت، شماره ۳۱، تابستان ۱۳۹۶؛ نویسنده محترم در این مقاله به بررسی برخی از تاثیرات پیادهروی اربعین بر خودسازی زائران میپردازد این درحالی است که پژوهش حاضر به دنبال بررسی اثر زیارت اربعین در تهذیب نفس در جوامع معاصر میباشد که مورد توجه پژوهش فوق نمیشد.

(۱) مفاهیم

در این قسمت به بررسی مفاهیم اصلی پژوهش همچون مفهوم زیارت، زیارت اربعین، تهذیب نفس پرداخته میشود.

۱-زیارت

زیارت در لغت و اصطلاح به معانی مختلفی آمده است که به برخی از آنها در ذیل اشاره میگردد؛

- واژه زیارت، همان «زیارة» عربی است که مصدر آن از ریشه «ز و ر» است (ابن منظور، ۱۴۱۴ق: ذیل واژه زور).

- مفهوم روی گرداندن، عدول و مایل شدن از چیزی به چیزی دیگر است. بدین سان، شخص زیارت کننده را از آن جهت زائر می گویند که وقتی به زیارت شخصی می رود از غیر او رو برمی گرداند. در زبان عربی دروغ را هم زور می گویند چون از راه حق رویگردان است (اهری مصطفوی، ۱۴۴۱ق: ۳۸۴/۴؛ ابن فارس، ۱۳۹۹ق: ۳۶/۳).

- به رو در رو شدن و ملاقات، زیارت میگویند (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق: ۳۸۶).

- زیارت به معنای حضور در مرقد مطهر معصومین (علیهم السلام) و محل دفن اهل قبور به قصد گرامیداشت ایشان و سلام دادن بر آنان میباشد (نجفی جواهری، ۱۳۶۲: ۴۳۰/۳۵؛ شهید اول، بی تا: ۲۳/۲).

۱-۲- تهذیب نفس

تهذیب نفس کلمهی مرکبی است که از دو بخش تهذیب و نفس تشکیل شده است اما با توجه به کثرت استعمال لغت تهذیب در مباحث اخلاقی و عرفانی برای نفس متبادر از کلمهی تهذیب همان تهذیب نفس میباشد و این لغت به معانی ذیل آمده است؛

- تهذیب به معنای پاکیزه کردن، پیراستن، اصلاح کردن و پاک کردن اخلاق از معایب است (طریحی، ۱۳۷۵: ۱۸۴/۲؛ دهخدا، ۱۳۷۳: ۶۲۸۵/۵).

- تهذیب نفس که از آن به تهذیب اخلاق هم تعبیر می کنند، در اصطلاح اخلاقی پاک کردن نفس از رذایل و زدودن اخلاق ناپسند از آن و آراستن نفس به صفات نیکوست (نراقی، ۱۳۷۸: ۳۴؛ فیض کاشانی، ۱۴۱۷ق: ۱۰۸/۵).

- در اصطلاح عرفانی به معنای نیکوکردن ادب، خُلق، عمل، علم و تبدیل اخلاق ناپسند به پسندیده یا جداشدن از نفس اماره و شیطان است (کاشانی، ۱۳۸۵: ۳۰۷؛ بقلی شیرازی، ۱۴۲۶ق: ۳۳).

- تهذیب نفس یعنی پاک کردن درون از رذائل و عبارت از طرد اخلاق ذمیمه و عادات ناپسند است و فن تهذیب اخلاق یکی از شعب حکمت عملی است که عبارت از علم به مصالح

شخصی و پاک کردن نفس از رذائل و تحلی آن به صفات خوب است (سجادی، ۱۳۸۰: ۶۱۱/۱).

- تہذیب نفس یعنی تخلیه آن از رذائل و سپس تخلیه (آراستن) آن به فضائل است (علامه طباطبائی، ۱۳۷۴: ۵/۴۲۸).

۱-۳- زیارت اربعین

زیارت اربعین، زیارت امام حسین علیه السلام در روز اربعین (چہلم) از شہادت ایشان علیه السلام کہ مصادف با بیستم ماه صفر است، گفته میشود. در مورد اصل و اساس زیارت اربعین میتوان بہ پیشینہی این زیارت و تاکید بر آن در کتب قدما اشارہ نمود. ابتدا اینکہ اصل انجام این زیارت و استحباب آن برگرفته از روایتی است کہ در کتاب المزار شیخ مفید (متوفی ۴۱۳ق) در بخش «فضل زیارت الاربعین» آمده است (شیخ مفید، ۱۴۱۳ق: ۵۳/۱). این روایت در این کتاب چنین آمده است: «رُوِيَ عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْعَسْكَرِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: عَلَامَاتُ الْمُؤْمِنِ حَمْسٌ صَلَاةُ الْإِحْدَى وَ الْحَمْسِينَ وَ زِيَارَةُ الْأَرْبَعِينَ وَ التَّحْتُمُ فِي الْيَمِينِ وَ تَعْفِيرُ الْجَبِينِ وَ الْجَهْرُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ؛ روایت است از ابی محمد حسن بن علی عسکری علیه السلام کہ ایشان فرمودند: نشانههای مومن پنج مورد است: پنجاه و یک رکعت نماز و زیارت اربعین و انگشتر (خاتم) بہ دست راست کردن و گذاشتن پیشانی بر خاک (سجده بر خاک در نماز) و بلند گفتن بسم الله الرحمن الرحيم» (همان) پس از شیخ مفید، شیخ طوسی (متوفی ۴۶۰ق) در کتاب مصباح المتہجد در قسمت «زیارة أخرجي في يوم عاشوراء» و در کتاب تہذیب الاحکام در باب «باب فضل زیارتہ علیہ السلام» بہ این روایت با یک تفاوت اشارہ دارند و آن ہم این است کہ این قسمت «صَلَاةُ الْإِحْدَى وَ الْحَمْسِينَ» تبدیل بہ «صَلَاةُ الْحَمْسِينَ» شدہ است (شیخ طوسی، ۱۴۱۱ق: ۷۸۸/۱؛ شیخ طوسی، ۱۳۶۵: ۵۲/۶) پس از شیخ طوسی این روایات در کتب دیگر علما مورد استناد قرار گرفتہ است از جملہ محمد بن حسن قنّال نیشابوری (متوفی ۵۰۸ق) این روایت را در کتاب روضہ

الواعظین خود با عبارت «صَلَاةُ الْاِخْدَى وَ الْحُمْسَيْنِ» آورده است (قتال نیشابوری، ۱۳۷۵: ۱/۱۹۵). محمد بن جعفر بن علی مشهدی حائری (متوفی ۶۱۰ق) در کتاب المزار الکبیر خود این روایت را با عبارت «صَلَاةُ الْاِخْدَى وَ الْحُمْسَيْنِ» آورده است (ابن مشهدی، ۱۴۱۹ق: ۱/۳۵۲). سید بن طاووس (متوفی ۶۶۴ق) در کتاب اقبال الاعمال و کتاب مصباح الزائر خود روایت را با عبارت «صَلَاةُ [صَلَاة] اِخْدَى وَ حُمْسَيْنِ» آورده است (ابن طاووس، ۱۳۶۷: ۲/۵۸۹؛ ابن طاووس، ۱۴۱۷ق: ۱/۲۸۶). محمد بن زین الدین بن ابی جمهور اَحْسَائِي (آخرین تاریخ حیات ۹۰۴ق) در کتاب عوالی اللالی العزیزة فی الاحادیث الدینیة این روایت را با عبارت «صَلَاةُ الْاِخْدَى وَ الْحُمْسَيْنِ» آورده است (ابن ایجمهور، بی تا: ۳۷/۴). محمد بن مرتضی فیض کاشانی (متوفی ۱۰۹۱ق) در کتاب خود بنام الوافی این روایت را با عبارت «صَلَاةُ الْحُمْسَيْنِ» آورده است (فیض کاشانی، ۱۴۰۶ق: ۴/۱۷۷). شیخ حر عاملی (متوفی ۱۱۰۴ق) در کتاب خود تفصیل وسائل الشیعة إلى تحصیل مسائل الشریعة این روایت را با عبارت «صَلَاةُ الْحُمْسَيْنِ» آورده است (حر عاملی، ۱۴۱۶ق: ۱۴/۴۷۸). علامه مجلسی (متوفی ۱۱۱۰ق) در بحار الانوار خود این روایت را با عبارت «صَلَاةُ الْحُمْسَيْنِ» آورده‌اند (علامه مجلسی، ۱۴۰۳ق: ۷۵/۸۲) و باقی راویان نیز به همین ترتیب این روایت را ذکر کرده‌اند به نظر میرسد منشاء این روایت از کتاب شیخ مفید بوده است اما برخی از متن شیخ مفید تبعیت نموده و همان را آورده‌اند و برخی به متن شیخ طوسی اعتماد کرده و آن را نقل کرده‌اند. در مورد سند روایت باید گفت با توجه به صدر روایت یعنی «رُوِيَ عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ الْعَسْكَرِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ» که در کتب شیخ مفید و شیخ طوسی مشترک می‌باشد، مشخص می‌گردد که سلسله سند راویان ذکر نشده‌اند و مشخص است که امام حسن عسکری علیه السلام از نظر تاریخی از سال ۲۳۲ق تا ۲۶۰ق حیات داشته‌اند و شیخ مفید از تاریخ ۳۳۶ق تا ۴۱۳ق و شیخ طوسی از ۳۸۵ق تا ۴۶۰ق حیات داشته‌اند لذا امکان نداشته که امام حسن عسکری علیه السلام را ملاقات کرده باشند و سلسله‌ی راویان این روایت در

این کتب ذکر نشده است و از صدر روایت اسامی آنها افتاده است لذا این روایت مرسل است و از نظر سندی جزء روایات ضعیف می‌باشد اما از جمله مواردی که جابر ضعف سند می‌باشد، شهرت عملی است. مشهور اصولی‌ها بر این اعتقادند که آن شهرت عملی که جابر ضعف سند و کاسر صحت روایت است، شهرت عملی قدما است و قدما، فقیهانی هستند که در عصر ائمه (علیهم‌السلام) یا در زمان غیبت صغری یا کمی بعد از آن زندگی می‌کرده‌اند؛ افرادی همچون پدر شیخ صدوق، شیخ صدوق، شیخ مفید، سید مرتضی، شیخ طوسی، حلبی و سلار (سبحانی، ۱۴۲۰ق: ۲/۲۷۳؛ مظفر، ۱۴۲۳ق: ۲/۲۲۱؛ آقا ضیاءالدین عراقی، ۱۳۶۳: ۲/۹۹) همان گونه که در این روایت مشاهده شد، قدمایی چون شیخ مفید و شیخ طوسی این روایت را ذکر کرده‌اند و مسئله دیگری که می‌تواند در این روایت مورد توجه قرار گیرد بحث تسامح در ادله سنن و احادیث من بلغ می‌باشد که می‌توان از این روایت استحباب تأکیدی زیارت اربعین را برداشت نمود و ضعف سند روایت مانع از چنین برداشتی نمی‌باشد.

۱-۲- آثار زیارت اربعین در جامعه شیعی

هر جامعه متشکل از مجموعه‌ی انسانهایی است که از طریق به یکدیگر مرتبط هستند. حال ممکن است این ارتباط در هدف یا ساختار یا اعضا آن جامعه با یکدیگر باشد. جامعه شیعی، جامعه‌ای است که در آن افراد فارغ از زبان، رنگ پوست، مکان جغرافیایی، تفاوت‌های جسمی، تفاوت‌های فرهنگی قومی و قبیله‌ای و... افراد برای رسیدن به سعادت و خوشبختی دنیوی و اخروی در هدف، ساختار و اعضا با هم در ارتباط هستند. اعمال عبادی که در این جامعه از شارع مقدس و بزرگان دین به دست آمده است تنها یک هدف را دنبال میکند، هدایت و رشد انسان جهت رسیدن به کمال و هدف نهایی خلقت میباشد. از جمله اعمال عبادی که جزء مستحبات بوده و تاکید زیادی هم بر آن شده و علمای دین نیز از عصر معصوم (علیه السلام) تاکنون بدان عمل کرده و دعوت بدان مینمایند، زیارت است. این زیارت آثار فردی و اجتماعی مختلفی را برای جامعه شیعی در پی دارد که در ذیل به این آثار اشاره میگردد.

۱-۲-۱- آثار اجتماعی

هر حرکت شیعی در جامعه شیعی دارای آثاری میباشد که آن حرکت به دنبال آن یعنی رسیدن به آن هدف ایجاد شده است البته گاهی آن حرکت به خودی خود ایجاد برخی از آثار اجتماعی دیگر نیز مینماید. در این قسمت به برخی از آثار اجتماعی زیارت اربعین پرداخته میشود.

۱-۲-۱-۱- ایجاد وحدت و اقتدار

کشورهای مستکبر عالم همچون آمریکا، انگلیس، فرانسه و کشورهایی که به دنبال غارت منابع مردم کشورهای دیگر هستند، همواره به دنبال تطمیع و استثمار و استعمار مردم کشورهای هستند که دارای منابع ثروت خدادادی یعنی همان منابع انرژی همچون نفت و

گاز هستند. منطقی جنوب غرب آسیا یا همان خاورمیانه منبع و مرکز میزان قابل توجهی از انرژیها و سوختهای فسیلی است که به عنوان منبع ثروت در جهان شناخته میشود. کشورهای مستکبر و استعمارگر غربی با دریافتن این حقیقت به دنبال راههایی جهت غارت این منابع از مالکان این منابع یعنی کشورهای منطقه میباشند. این کشورها راههای مختلفی را برای رسیدن به هدف اصلی خود یعنی غارت ثروت مردم منطقه و کشورهای منطقه خاورمیانه جهت رسیدن به هدف اصلی سیستم سرمایه‌داری غربی یعنی کسب هر چه بیشتر ثروت ایجاد کرده‌اند، از جمله این راهها حمله نظامی به کشورهای منطقه، ایجاد پایگاههای نظامی دائمی برای دسترسی هر چه بهتر و راحتتر نیروهای خود به این کشورها و منابع آنها، دخالت در تعیین سرنوشت سیاسی کشورها (تغییر رئیس جمهور، تغییر رژیم حاکم، تغییر مجلس و نمایندگان، تغییر کارکردهای سیاسی، دخالت در قانونگذاری و...)، ایجاد اختلافات و نزاعهای بین قبایل و کشورها، ایجاد اختلافات سیاسی و راهبردی بین کشورها و... یکی از اقدامات این کشورها ایجاد نیروهای نیابتی مسلح با عقاید تکفیری است. اینها با ایجاد گروههای سلفی و تکفیری همچون داعش و... به دنبال ایجاد امپراطوری دسترسی آسان خود به منابع از طریق مهره‌های خود با ایجاد اختلاف میباشند بدین ترتیب که گروههای تکفیری را از نظر مالی، نظامی، استراتژیک تقویت نموده و آنها را به جان مردم منطقه با عقاید مختلف میاندازند تا قبل از اینکه این قابلیت (وجود منابع عظیم نفت و گاز و انرژی) در کشورهای منطقه توسط مستعمرین کشف شود، گروههای مختلف اسلامی با عقاید مختلف به راحتی و بدون درگیری در کنار هم زندگی مسالمت‌آمیز داشتند اما پس از آگاهی دشمن به این ویژگی در منطقه دائماً منطقی خاورمیانه در التهاب و درگیریهای ایجاد شده توسط گروههای نیابتی این کشورها میسوزد و مردم منطقه هستند که قربانی این زیاده‌خواهیهای غریبه‌ها و مستکبرین عالم شده‌اند. هویت اجتماعی شیعی این مسئله را بر نمی‌تابد یعنی الگوبرداری از حسین بن علی (علیه السلام) در بین شیعیان سبب شده تا زندگی با ذلت و تحت سلطه طاعوت را نپذیرند و مرگ با عزت را به زندگی با

ذلت ترجیح دهند. راهپیمایی اربعین جهت زیارت امام (علیه السلام) که در روایت توصیه شده است، به نوعی کارکرد سیاسی-اجتماعی داشته و سبب ایجاد وحدت در بین اقشار مختلف شیعی با هم و با مذاهب و حتی ادیان دیگر شده است. به عبارت بهتر زیارت اربعین نوعی بسیج سیاسی شیعیان است که راهپیمایی ۲۰ میلیونی اربعین را به مصداق قدرت بسیج جهان اسلام جهت مقابله با زیاده‌خواهی‌های مستکبرین عالم تبدیل کرده است (سامانی، ۱۳۹۷: ۳۹). این ایجاد وحدت به نوبه خود ایجاد اقتدار نیز نموده است، به گونه‌ای که دشمنان ناصبی بارها جهت خرابکاری و جلوگیری از این مراسم تلاش کرده و به دنبال راضی کردن اربابان خود بوده‌اند. مستکبرین عالم نیز به شدت به دنبال جلوگیری از انجام این مراسم بوده همچنین به دنبال آسیب زدن به مذهب تشیع بوده‌اند تا بتوانند از این طریق به اهداف شوم خود دست یابند، اینها شیعیان را ضعیف می‌خواهند تا بتوانند هر بلایی سر جامعه شیعی بیاروند اما همین حرکت زیارت اربعین اقتدار شیعیان را به رخ جهانیان کشیده و دشمنان را از قدرت خود با خبر ساخته‌اند چراکه به همه اعلام می‌کنند ما با تمسک به امام خود، ابا عبدالله الحسین (علیه السلام)، از شرایط زمان آگاهی‌یم، ظلم را نمی‌پذیریم و به کسی نیز ظلم نمی‌کنیم و بالعکس جلوی ظلم ایستاده و و ظالم را با قدرت خود، با اعتقاد خود و با حرکت خود نابود، منکوب و سرکوب مینماییم.

۱-۲-۱-۲- ایجاد روحیه ظلمستیزی و مقابله با جبهه استکبار

امام حسین (علیه السلام) در سراسر زندگی پرافتخار و ارزشمند خود با پیگیری اهداف پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و به دنبال احیای دین جد خود (صلی الله علیه و آله و سلم) بودند. امام حسین (علیه السلام) در این باره می‌فرمایند: «وَ اَنَا اَدْعُوْكُمْ اِلَى كِتَابِ اللّٰهِ وَ سُنَّةِ نَبِيِّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) فَاِنَّ السُّنَّةَ قَدْ اُمِيَّتَتْ وَ اِنَّ الْبِدْعَةَ قَدْ اُحْيِيَّتْ وَ اِنْ اَسْتَمِعُوْا قَوْلِيْ وَ تُطِيعُوْا اَمْرِيْ، اَهْدِكُمْ سَبِيْلَ الرَّشَادِ؛ من شما را به کتاب خدا و سنت پیامبرش فرا می‌خوانم چراکه (این گروه) سنت پیامبر را از بین برده و بدعت (در دین) را احیا کردند. اگر سخنانم را بشنوید و فرمانم را اطاعت کنید، شما را به راه راست هدایت می‌کنم» (ابومخنف، ۱۴۱۷ق: ۱/۱۰۳).

در مقابل مومنین شده و حق مستضعفین را پایمال مینمود و با ایجاد گمراهیهای بسیار از شیطان پیروی کرده و فضای تاریکی ایجاد کردند به گونه‌ای که میخواستند دیگر اثری از دین پیامبر صلی الله علیه و آله وجود نداشته باشد، امام حسین علیه السلام برای مقابله با جبهه استکبار زمان خود قیام کردند، ایشان علیه السلام در این باره به فرزدق میفرمایند: «یا فرزدقُ إِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ لَرُمُوا طَاعَةَ الشَّيْطَانِ وَتَرَكُوا طَاعَةَ الرَّحْمَانِ وَأَظْهَرُوا الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ وَأَبْطَلُوا الْحُدُودَ وَشَرُّوا الْخُمُورَ وَاسْتَأْثَرُوا فِي أَمْوَالِ الْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَأَنَا أَوْلَى مَنْ قَامَ بِنُصْرَةِ دِينِ اللَّهِ وَاعْزَاذِ شَرِّهِ وَالْجِهَادِ فِي سَبِيلِهِ، لِيَتَكُونَ كَلِمَةً اللَّهُ هِيَ الْعُلْيَا؛ ای فرزدق! اینان گروهانند که پیروی شیطان را پذیرفتند و اطاعت خدای رحمان را رها کردند و در زمین فساد را آشکار ساختند و حدود الهی را از بین بردند، بادهها نوشیدند و داراییهای فقیران و بیچارگان را ویژه خود ساختند و من از هر کس به یاری دین خدا و سربلندی آیینش و جهاد در راهش سزاوارترم تا آیین خدا پیروز و برتر باشد» (علامه مجلسی، ۱۴۰۳ق: ۳۷۲/۴۴). نتیجهی این پیکار پیروزی جبههی حق بود. امام علیه السلام با این حرکت خود به همهی جهانیان نمونهای کاملی از روحیه ظلمستیزی و مقابله با جبهه استکبار را به نمایش گذاشتند و با پیروزی خود به همه نشان دادند که حق و پیروان آن همیشه پیروز میدان هستند، در روایتی از امام سجاد علیه السلام دربارهی این پیروزی نقل است که: «در روایتی از امام صادق علیه السلام آمده است: پس از شهادت امام حسین علیه السلام وقتی که ابراهیم بن طلحة بن عبیدالله، خطاب به امام سجاد علیه السلام گفت: «یا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ مَنْ غَلَبَ؟ ای علی بن الحسین! چه کسی (در این مبارزه) پیروز شد؟!». امام علیه السلام فرمود: «إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْلَمَ مَنْ غَلَبَ وَ دَخَلَ وَقْتُ الصَّلَاةِ فَأَدِّنْ ثُمَّ اقِمْ؛ اگر میخواهی بدانی چه کسی پیروز شده است، هنگامی که وقت نماز فرا رسید، اذان و اقامه بگو، آن گاه بین چه کسانی ماندند و چه کسانی رفتند» (بحرانی، بیتا: ۴۱۴/۱۷). منظور امام سجاد علیه السلام این است که دشمن امام حسین علیه السلام اراده کرده بود تا نام پیامبر صلی الله علیه و آله و دین اسلام را با گمراهیهای خود از بین ببرد اما با روحیه ظلمستیزی امام حسین علیه السلام و مقابله ایشان با جبهه استکبار زمان، دشمن نتوانست

به هدف شوم خود دست یابد و این اثر حرکت امام حسین علیه السلام است که امروز اذان و اقامه گفته میشود و نماز برگزار میگردد. شیعیان با الگوگیری از حرکت امام حسین علیه السلام که ایجاد روحیه ظلمستیزی و مقابله با استکبار زمان خود نموده بود، روحیه‌های ظلمستیز داشته و با مستکبرین عالم همخویی و همخوانی ندارند. حرکت زیارت اربعین که نوبی خود یک حرکت اجتماعی جهانی است در ضمن خود این پیام را دارد که ای جهانیان ما پیرو کسی هستیم که ظلمستیز و مقابله‌کننده با استکبار بود و جامعه شیعی نیز با تبادر نام امام حسین علیه السلام در ذهن خود ظلمستیزی و مقابله‌ی ایشان با استکبار زمان خود را به یاد آورده و با تاسی از امام خود از مرگ نمی‌ترسند و پنجه در پنجه ابرقدرتها نموده و پشت مستکبرین را به خاک مذلت میکشاند. در واقع این اربعین و حرکت اربعین است که نماد قدرتمندی شیعه در مقابل استکبار شده و به عنوان یک حرکت جهانی نمونهای از مقابله با ظلم را به جهانیان نشان میدهد. نمونگی این استکبارستیزی و ظلمستیزی در عصر حاضر مقاومت مردم ایران و عراق، مقاومت مردم یمن، مقاومت مردم لبنان، مقاومت مردم و شیعیان سوریه با تاسی از حرکت امام حسین علیه السلام در مقابل مستکبرین میباشد.

۱-۲-۱-۳- انسجام سیاسی-اجتماعی و فرهنگی جامعه شیعی

یکی از مهمترین دلایل موفقیت یک جریان دینی در طول حیات خود جلوگیری از اختلاف و تفرقه و چند دستگی است. مذهب تشیع به عنوان اسلام ناب محمدی این اصل مهم را در نظر داشته و همواره به حکم قرآن عمل نموده است که میفرماید: «وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا...» (العمران: ۱۰۳)؛ و همگی به ریسمان خدا چنگ زنید و پراکنده نشوید...» و از اختلافات درون دینی با مذاهب دیگر در مقابل کفار و مشرکین اجتناب کرده و همواره دم از تقریب مذاهب بر اساس مشترکات زده است. خداوند نیز این مسئله را از همهی مسلمانان خواسته است و بر این مسئله به ایشان منت نهاده و میفرماید: «... وَ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَاءً فَاَلْفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَاصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ اِخْوَانًا وَ كُنْتُمْ

عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَتَقَدَّمُ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ (ال عمران: ۱۰۳)؛ ... و نعمت خدا را بر خود یاد کنید آنگاه که دشمنان [یکدیگر] بودید پس میان دلهای شما الفت انداخت تا به لطف او برادران هم شدید و بر کنار پرتگاه آتش بودید که شما را از آن رهانید این گونه خداوند نشانه‌های خود را برای شما روشن میکند، باشد که شما راه یابید». انسجام سیاسی و اجتماعی و فرهنگی میتواند سبب قدرت گرفتن یک جامعه شده و آنها را به سمت هدفی که دارند سوق داده و با سرعت مناسبی آنها را به آن سمت جریان و حرکت دهد. یکی از مواردی که میتواند در این زمینه مثمر ثمر واقع شود، زیارت اربعین است، زیارت اربعین به عنوان یک حرکت شیعی انسجام بخش جامعه از جهات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی میباشد. شیعیان را از جهت سیاسی در مقابل دشمنان اسلام همچون مستکبرین عالم، اسرائیل، وهابیت و... یک دست نموده و سیاست برخورد امام حسین علیه السلام با دشمنان دین را به نمایش میگذارد. سیاستی که ظلم را بر نمیتابد و حامی مظلوم است و دشمن ظالم، سیاستی که مرگ با عزت را به زندگی با ذلت و زیر سایهی طاغوت ترجیح میدهد. این بزرگترین درس مکتب حسینی علیه السلام است که سبب انسجام سیاسی شیعیان در این مسئله با هم شده است. از نظر اجتماعی با توجه به تفاوتی که میان انسانها از نظر جغرافیایی، محیطی، منطقیهای و زیستی وجود دارد هنجارهای اجتماعی نیز متفاوت است اما دیدگاه مکتب حسینی علیه السلام سبب انسجام اجتماعی جامعه شیعی از هر منطقه و هر نقطه شده است به گونهای که شیعیان ایران، شیعیان عراق، شیعیان سراسر عالم به ارزشهای اجتماعی ایجاد شده همچون زیارت اربعین، احترام به ائمه علیهم السلام و تمسک به ایشان، اعتقادات قلبی و عملی به الزامات مذهب تشیع و... احترام گذاشته و پایبند هستند و این مسئله از تعداد زوار و پراکندگی جغرافیایی مبدأ آنها در زیارت اربعین هر سال مشخص است. از نظر فرهنگی نیز زیارت اربعین سبب شده که انسجامی بین افراد جامعه شیعی با هر فرهنگی ایجاد شود، شیعیان که با توجه به مکان زندگی در کشورها و مناطق مختلف دارای فرهنگها و خرده فرهنگهای

مختلفی هستند و هر کدام برای اعمال خود دارای مراسم و مناسکی میباشند اما در زیارت اربعین با حفظ اعمال و مناسک خود، این جریان زیارتی را به عنوان یک عامل انسجام به نمایش میگذارند و در زیارت اربعین هر سال شاهد هستیم که هدف تمام افراد با فرهنگهای مختلف عزاداری برای سید و سالار شهیدان (علیه السلام) میباشند. این انسجام دارای برکات و پیامهای زیادی در سراسر جهان هم برای شیعیان و هم برای دیگر مسلمانان و هم برای تمامی آزادگان جهان و همچنین برای همی مردم جهان میباشند. از جمله پیامهای این انسجام میتوان به تبلیغ مذهب تشیع، ترویج فرهنگ شیعی، جذب افراد به مذهب تشیع، ابطال سیاستهای معاندانهی دشمنان مذهب و دین، کمک و حمایت سراسری از شیعیان جهان، برقراری بزرگترین گردهمایی جهانی جهت ارزشدهی به مناسک و مناسبات مذهبی، افزایش قدرت شیعیان، کاهش قدرت دشمنان، گسترش فرهنگ آزادیخواهی و حریت، ظرفیتسازی سیاسی، جریانسازی سیاسی و اجتماعی، تقویت هویت شیعی و... اشاره نمود.

۴-۱-۲-۱- تقویت ارزشهای سیاسی

ارزشهای سیاسی در جامعهی شیعی مبتنی بر گذشتهی سرخ(واقعه عاشورا) و آیندهی سبز(ظهور منجی عالم بشریت(عج)) میباشند. در جامعهی شیعی با توجه به این مسئله مناسبات سیاسی افراد با یکدیگر، جامعه با جوامع دیگر، کشور با کشورهای دیگر تنظیم میگردد. نظام سرمایهداری غربی که با تمرکز بر سیاست جمعآوری ثروت و کسب آن از هر طریقی به دنبال افزایش قدرت در سطح جهان است، کشورهایی که این ایدئولوژی را پذیرفتهاند، عملاً شعارهای سوسیالیستی و لیبرالیستی را به صورت پوپولیستی به خورد مردم خود میدهند اما هدف چیز دیگری است و شعارهای با مضمون برابری تنها بهانههای برای رسیدن به نابرابری اجتماعی و تضییع حقوق دیگران است، به نوعی این سبک، سبک زندگی جنگل است هر کسی پر قدرتر باشد، حاکم است، این حکومتها با این تئوری، زندگی انسانهای مختلف در سراسر جهان را مورد حمله قرار داده و سرمایهی زندگی آنها را

به تاراج می‌برند و علاوه بر ضایع نمودن حقوق مردم کشورهای مختلف در سراسر جهان به قدرت روزافزون خود می‌افزایند، این در حالی است که اسلام و مذهب تشیع چنین چیزی را بر نمی‌تابد همانگونه که احترام به مالکیت خصوصی افراد می‌گذارد اما کسب ثروت از هر طریقی را جایز نمی‌شمارد. اگر فردی در جامعه‌ی اسلامی ثروتمند شد، رها گذاشته نمی‌شود تا با جمع‌آوری ثروت‌های هنگفت به حقوق دیگران تجاوز نموده یا به نحوی سبب تضییع حقوق ایشان شوند بلکه در مبانی شیعی ثروتمندان نیز مسئول هستند و قوانین الهی خاصی در این زمینه وجود دارد که فقر و نابرابری باید با کمک ثروتمندان ریشه‌کن شود به گونه‌ای که نه کسی از گرسنگی بمیرد و نه کسی از سیری هلاک شود بلکه تعادل برقرار گردد و این همان آرمانشهری است که معصومین علیهم‌السلام وعده‌ی آن را به شیعیان و پیروان خود میدادند. امام حسین علیه‌السلام نیز برای ایجاد حکومتی عادلانه و تحقق بخشیدن همین آرمانها به دعوت مردم کوفه پاسخ دادند تا بتوانند از این طریق جامعه را به سمت رستگاری و سعادت دنیوی و اخروی هدایت کنند. زیارت اربعین به نوعی خود سبب تقویت همین ارزشهای سیاسی میشود. افراد با ملاحظهی اهداف زیارت اربعین و فداکاریها و جانفشانیهای امام حسین علیه‌السلام و اهلیت ایشان علیهم‌السلام و اصحاب و انصار ایشان علیهم‌السلام برای رسیدن به آن هدفها به سیاستهای اسلام حقیقی پی برده و ارزشهای سیاسی آنها تقویت میگردد، حرکت اربعین سبب گسترش وسعت دید افراد نسبت به مباحث سیاسی و اجتماعی شده و بصیرت دینی و سیاسی به افراد میدهد تا بتوانند جایگاه خود را در اداری جامعه‌ی خود پیدا نموده و به نحو احسن عمل نمایند. ارزشهای سیاسی همچون تعیین ساختارهای حکمرانی، تعیین زیرساختهای اجرایی، تعیین قوانین اداری اجتماعی، سیاست مدیریت اجتماعی داخلی، تعیین سیاستهای کلان اجرایی داخلی و خارجی، تعیین حدود سیاستهای ارتباطات بینالملل و... همه از موارد ارزشهای سیاسی هستند که باید طبق یک اصل اساسی تعیین شوند، این مسائل در ایران با توجه به فقه امامیه به عنوان اصل اساسی تعیین میگردند و زیارت اربعین بازگشتی به این اصل اساسی دارد چراکه اصل تشیع و امدار حرکت

امام حسین (علیه السلام) میباشد و بسیاری از زیرساختهای سیاسی تشیع و امگرفته از حرکت اباعبدالله الحسین (علیه السلام) است و ایشان محور اصلی حرکت تشیع را ترسیم و تعیین نمودند و زیارت اربعین با یادآوری آرمانهای ایشان (علیه السلام) باعث تقویت ارزشهای سیاسی میشود. از جمله مواردی که در این زمینه حائز اهمیت است تقویت روابط دیپلماتیک، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی بین کشور ایران و عراق میباشد. اربعین سبب تقویت این روابط شده و مناسبات را بیش از پیش مستحکم مینماید. این مراسم کدورتی که بین دو ملت ایران و عراق از زمان جنگ ایجاد شده بود را اصلاح و روابط حسنه را تقویت مینماید و از طرف دیگر این اتحاد شیعی را به تصویر میکشد.

۵-۱-۲-۱- افزایش قدرت اقتصادی تشیع

اگر بخواهیم حرکت زیارت اربعین حسینی (علیه السلام) را فارغ از جنبه‌های معنوی آن در نظر بگیریم و تنها نگاهمان ناظر بر جنبه‌های مادی این حرکت باشد، میتوانیم به تاثیر این حرکت در وضعیت اقتصادی دو کشور ایران و عراق اشاره نماییم. با توجه به اینکه این دو کشور مدفن ائمه (علیهم السلام) و امامزادگان متعددی میباشد، میتواند به عنوان مقصد زیارتی بسیاری از مسافران قرار گیرند. تلاقی دو مفهوم زیارت و مسافرت سبب پدید آمدن واژه‌ی گردشگری زیارتی شده است. گردشگری در کشورهای مختلف به عنوان یکی از ارکان سرمایه‌های آن کشورها محاسبه میشود چنانکه میبینیم حوزه‌های گردشگری مختلف سبب تولید سرمایه، اشتغال و آورده مالی برای کشورهای توریستپذیر شده است و همهی کشورها به این مسئله علاوه بر جنبه‌های فرهنگی بر جنبه‌های اقتصادی آنها نیز توجه دارند از جمله کشورهایی که در حوزه زیارت و گردشگری سرمایه‌گذاری عظیم نموده، عربستان میباشد که از همین مسئله هر ساله بهره‌های مادی فراوانی برده است. زیارت بیست میلیونی اربعین حسینی هر ساله میتواند با معرفی اماکن زیارتی و توریستی دو کشور ایران و عراق به مردمان همدیگر سبب ورود سرمایه‌های عظیم به این کشورها شده و بیکاری را کاهش داده و ایجاد سرمایه پایدار نماید، شیعیان باید از این

فرصت چند جانبه بهترین استفاده را برده و قدرت اقتصادی خود را افزایش دهند تا بتوانند برای رسیدن به اهداف عالی خود در مقابل ابرقدرتها و استکبار جهانی بایستند، کشورهایی که از نظر اقتصادی ضعیف باشند نمیتوانند در رقابت با ابرقدرتها و در عرصه جهانی عرض اندام نمایند. اگر بخواهیم به برخی از مواردی که در اربعین هزینه میشود و میتواند در اقتصاد کمککننده جامعه شیعی باشد، اشاره کنیم، میتوانیم بگوییم در ایران حرکت اربعین سبب توسعه زیرساختهای شهری، شهرهای مرزی شده که در ایران با عراق ارتباط دارند، این حرکت عظیم سبب گردش سرمایه مناسب در استانهای مختلف کشور در حوزههای مختلف حمل و نقل هوایی، حمل و نقل ریلی، حمل و نقل زمینی شده و افراد برای مسافرت به عراق باید یکی از مسیرها را انتخاب نمایند که همین مسئله سبب اشتغال افراد متعدد و گردش در مال در این زمینه شده است همچنین این حرکت سبب توسعه خطوط جادهای در ایران، سرمایهگذاری ایران در عراق و توسعه قراردادهای اقتصادی بین دو کشور شده است که به نوبه خود تاثیر بسزایی در اقتصاد ایران و متقابلاً در عراق داشته است. محصولات غذایی و خوراکی نیز رونق خاصی به خود دیده است به عنوان نمونه سیدمجید میراحمدی، معاون امنیتی و انتظامی وزیر کشور و رئیس ستاد مرکزی اربعین در سال ۱۴۰۲ بیان داشتند: «هزار و ۲۰۰ موبک در مرزهای ما فعالیت شبانه روزی دارند. مساله آب و یخ برای ما مهم بود بنابراین بیش از ۱۴۰ میلیون بطری آب برای زوار عزیز فراهم و ۳۱۰ هزار قالب یخ ۲۰ کیلویی را تولید کردیم و کارخانههای تولید یخ را در مرزها مستقر کردیم. مساله مهمی بود که به فضل خدا انجام شد» چنانکه مشاهده میشود این تولیدات به منظور حرکت اربعین در بلند مدت ایجاد توسعه پایدار اقتصادی مینماید و افراد برای مراسمات آتی به دنبال جبران کمبودهای مورد نیاز زوار هستند، این مسئله در عراق نیز چشمگیر است، بحث زیارت میتواند از جنبههای خرید زوار از بازارهای اطراف حریمهای معصومین (علیه السلام)، استقرار در هتلها و استفاده از رستورانها، حمل و نقل هوایی و جادهای در عراق، توسعه حریمهای معصومین (علیه السلام) و

خدمات حاصل از آنها، بیمارستان و مراکز درمانی مستقر در عراق و... نیز باعث توسعهی عراق و افزایش قدرت اقتصادی عراق نیز میشود.

۱-۲-۱-۶- ایجاد تمدن فرهنگی مشترک

حرکت اربعین یک حرکت فرهنگی کلان در سطح جهان میباشد، این حرکت را نمیتوان از نظام فرهنگی جدا دانست چراکه افراد از سنین مختلف، با جنسیت مختلف، با نژاد مختلف، با آداب و رسوم مختلف، با کشورهای مختلف و... که در نهایت تفاوت هستند اما با یک هدف مقدس موافق فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و... را کنار میزنند و این حرکت عظیم جهانی را رقم میزنند و به نوبهی خود به دنبال ایجاد یک تمدن هویتی مشترک هستند که مرکز ثقل آن محبت اهلبیت (علیهم السلام) و خاصه اباعبدالله الحسین (علیه السلام) و اهل بیت و یاران مکرم ایشان میباشد. ویل دورانت در مورد تمدن بیان داشته است: «تمدن، نظامی است اجتماعی که موجب تسریع دستاوردهای فرهنگی شده و به منظور بهره‌گیری از اندیشه‌ها، آداب و رسوم و هنر، دست به ابداع و خلاقیت میزند، نظامی است سیاسی که اخلاق و قانون نگهدارندهی آن میباشد و نظامی است اقتصادی که با تداوم و تولید، پایدار خواهد ماند» (دورانت، ۱۳۸۱: ۵/۱). اربعین دارای کارکردهای مهم تمدن‌سازانه میباشد، تمدنی که دارای اندیشه‌های تمدنی دو لایه است، لایهی عمومی و لایه‌های تخصصی، زیارت اربعین این ظرفیت را دارد که تفکر در مسیر پیاده‌روی و عقلانیت معرفتی و اخلاقی و اجتماعی را در تعاملات متقابل تقویت نماید و مرکزی برای بارورسازی آن باشد که البته تحقق آن به توجه مراکز سیاسی و قانونگذاری جهت حمایت از این حرکت عظیم است. عاشقان ولایت در نهایت احساس به آنچه انجام میدهند معرفت و آگاهی دارند و کاملاً فلسفه «حب الحسین» و کارکرد فرهنگی آن را میدانند و آن را در قالب شعارهای مختلفی چون «حب الحسین یجمعنا»، «یوحدنا حب الحسین»، «عشیره الحسین فوق العشیره» به نمایش گذاشته و برجسته نموده و آن را نصبالعین خود و دیگران میسازند. تمدن ایجاد شده یک تمدن مشترک بین انسانهای آزاده و خاصه بین

شیعیان است که حول محور آرمانهای امام حسین علیه السلام برای ایجاد مدینهی فاضله میچرخد و در این چرخش افراد را خالص و پاک میسازد و به صورت الماسی درخشان تمام مردم جهان با تمدنهای مختلف را نظارهگر و خیره و مات و مبهوت خود میسازد چراکه این حرکت، منشأ آن بازگشت به ملکوت اعلاء و ذات و فطرت پاک انسانها دارد و هر انسانی این مسئله را گمشدهی حقیقی خود مییابد که در این دنیا تمدنهای مختلف نتوانستهاند انسان را به آن چه برای آن خلق شده سوق داده و هدایت کنند، انسان گمشدهی حقیقی خود را در تمدن اربعین میجوید که به دنبال حق و حقیقت است.

۱-۲-۲- آثار فردی

حرکت اربعین که برای ارتباط شیعیان با امام شهید علیه السلام خود مییابد، نوعی از مراسم عبادی مستحب موکد است که علاوه بر نتایج اجتماعی، نتایج فردی مختلفی نیز در پی دارد، زائر اباعبدالله الحسین علیه السلام خود را برای رسیدن به محضر ایشان علیه السلام و ابراز علاقه و محبت خود به اهلبیت علیهم السلام از نظرهای مختلفی آماده میکند لذا میتوان گفت زیارت اربعین آثاری دارد که هم قبل از رفتن به زیارت و هم بعد از زیارت در فرد ایجاد میشود که از جمله این آثار میتوان به موارد ذیل اشاره نمود.

۱-۲-۲-۱- تهذیب نفس و تذکیه فردی

زیارت اربعین با هدف زیارت سید و سالار شهیدان اباعبدالله الحسین علیه السلام و یاران فداکار ایشان فرصت مناسبی را در اختیار انسان قرار میدهد تا نفس خود را تذکیه نموده و به نوعی تذکیهی فردی نماید، از ویژگیهای سوء اخلاقی خود را برهاند و خود را برای رسیدن به محضر آن امام همام پاک سازد. هر کس زمانی که در این مسیر قرار میگیرد از خود میپرسد که اکنون که لیاقت پیدا کرده تا به پا بوسی این بزرگان مشرف شود باید خود را منزه نماید از همهی بدیها و خود را پاک و خالص نماید همانگونه این بزرگان خود را برای خدا خالص کردند و در

راه خدا جهاد کرده و جان شیرین خود را فدا کردند تا انسانیت زنده بماند، تا دین زنده بماند. انسان با قرار گرفتن در این مسیر یکی یکی رذائل اخلاقی را از خود دور میسازد و استغفار را مجرای خالصسازی خود میسازد. با اولین گامی که در این مسیر میگذارد، ریا و دروغ را از خود پاک میکند و میگوید که این عمل را از روی اخلاص و برای رضای خدا انجام میدهد، در گامهای بعدی خودخواهی و خودبینی را کنار میگذارد و همین طور رفته رفته اعمال خود را حسابرسی نموده و هر کدام از رذائلی را که به آن مبتلاست در این مسیر از خود جدا میسازد و با دلی پاک و ضمیری روشن به زیارت امام خود میشتابد و این ممکن نمیشد جز با قرار گرفتن در این مسیر بزرگ و در این مراسم جهانی چراکه انسان همیشه خود را در مقایسه با دیگران ببیند و زمانی که ببیند سیل عظیم مومنین به سمت معشوق خود میروند، خود را جا مانده از قافلهی عشق دانسته و برای رسیدن به آن همهی تلاش خود را مصروف میدارد. در این سفر معنوی به واسطهی توجه باریتعالی به زائرین این امام همام (علیه السلام) و به واسطهی نور اهلبیت (علیهم السلام) تحولات روحی، روانی، اخلاقی و فکری برای فرد ایجاد میشود و این سفر بهترین فرصت برای خودسازی، کسب طهارت، استغفار و توبه از اعمال ناشایست گذشته و آمادهسازی خود برای آینده است (شریفی، ۱۴۰۰: ۴)، این تهذیب نفس در حوزه خرد در جوامع شیعی تاثیر بسزایی دارد و در حوزههای کلان نیز سبب تذکیهی اجتماعی خواهد شد، نتیجهی این تهذیب نفس فردی اگر به صورت کلان اتفاق بیافتد شاهد آن خواهیم بود که جوامع شیعی از بسیاری از تخلفات اخلاقی و رذائلی که در جوامع مختلف قابل مشاهده است، پاک خواهند بود و این به تعالی یک جامعه در حوزههای خرد و کلان همچون حوزههای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، امنیتی و... کمک شایان توجهی خواهد نمود.

۱-۲-۲-۲- خودشناسی، خودآگاهی و خودسازی

زیارت اربعین یک فرصت طلایی است که در آن فرد بتواند خود را بشناسد، به این فکر کند که از کجا آمده، در کجا قرار دارد، به کجا رهسپار است و از زندگی چه میخواهد،

اکنون چه چیزهایی را کسب کرده و چه چیزهایی را از دست داده و چه چیزهایی را به دست نیاورده است، به عاقبت خود فکر کند و اینکه جهان را خالق است و این خالق از انسان به عنوان مخلوق چیزهایی را میخواهد که خود این انسان را به سعادت برساند و این انسان تا به امروز چقدر از فرامین خالق خود سرپیچی نموده است، در روایتی از امام علی (علیه السلام) نقل است که فرمودند: «مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ؛ هر که خود را بشناسد خدای خود را شناخته است» (آمدی، ۱۳۳۷: ۶۲۵/۲). خودشناسی بسیار دشوار است و جنبه‌های مختلفی همچون جنبه‌های مادی و معنوی دارد، انسان اگر بداند از نظر جسمی او را اندامهایی است که گرد هم آمده و هر کدام وظیفه خاصی را انجام میدهد که دیگری از انجام آن عاجز است و این اندامها هر کدام از بافت‌هایی تشکیل شده و هر بافتی تشکیل شده از مجموعهای از سلولها که هر کدام در نهایت دقت در حال انجام وظیفه خود هستند و اگر خطایی در آنها باشد آن بافت و به تبع آن، آن اندام به درستی کار نمیکند و این همه ظرافت و دقت با جزئیاتی که چشم غیرمسلح انسان نمیتواند اجزای آن را ببیند همه و همه حاکی از آن است که این مجموعهی عظیم خالق دارد، این مجموعهای که انسان حتی قادر به شناخت دقیق عملکرد تک تک اجزای آن نمیشد چه برسد به اینکه بتواند همانند آن را ایجاد نماید، انسان عاقل را وامیدارد به ضعف خود اقرار نموده و به خالق یکتا اعتراف نموده، خالق که این انسان را در نهایت حکمت و دقت آفرید و انسان باید شاکر این خالق باشد و از نظر معنوی انسان با نگاه به خود در مییابد که از دو بعد جسم و روح آفریده شده است و این روح انسان است که سبب حیات وی شده و این روح از چنان قدرتی برخوردار است که انسان را به عرش اعلاء میرسد، ماهیت وجودی هر انسانی روح اوست و روحيات و خلقیات وی همه و همه بر صفحه وجودی وی نقش میندند و وجود این روح با این عظمت نیاز به خالق دارد که آن خالق خدای یکتاست و اینکه یکتاست برای این است که اگر هر کدام از اجزای این انسان خالق جدا میداشت باید میان اعضای او اتفاق حاصل نمیشد و هر جزئی برای رسیدن به

هدفی که خالق خود برای آن تعیین کرده بود تلاش مینمود این درحالی است که جریان بر عکس است و همهی این اجزا با نهایت دقت برای یک هدف خلقت شده که این نیز حاکی از وجود یک خدا و یکتایی خداست بنابراین انسان با خودشناسی به خداشناسی دست مییابد و این مسیر زیارت اربعین و برکت وجودی امام حسین (علیه السلام) است که انسان را به تفکر به خود سوق میدهد و او را هدایت میکند تا به خداشناسی دست یابد. کسی که توانست با تفکر و تعقل به خودشناسی دست یابد لاجرم به خداشناسی هدایت میشود و چون هدایت شد، شروع به خودسازی میکند و به دنبال آن هدفی میرود که برای آن خلق شده و چون این هدف سعادت و تکامل اوست و تکامل و سعادت او حاصل نمیشود جز به کسب رضای خالق لذا به دنبال کسب رضای خالق رفته و با انجام واجبات و مستحبات و دوری از محرمات و مکروهات به دنبال کسب رضای الهی رفته و در این مسیر از غفلت، فراموشی، سهلانگاری و... اجتناب نموده و همهی همت خود را در این راه مصروف میدارد و دائماً در تلاش است تا این راه را در خود روشن و زنده نگاه دارد و اگر خداوند هزاران سال هم به او عمر دهد، نیت او بر این است که جز رضای خدا نجوید و دائم محض باشد و چون این چنین عمل کرد، به خودسازی دست یافته است. کسی که به خودسازی دست یافته باشد علاوه بر خداشناسی میتواند در یک مرحله قبل از آن به خودآگاهی برسد که این خودآگاهی نیز او را در رسیدن به خداشناسی یاری خواهد نمود. خودآگاهی مفهومی فراتر از خودشناسی است و به معنای درک، توجه و آگاهی از ابعاد وجودی، افکار، احساسات، گرایشها و رفتارهای خود در فرآیند زمان میباشد (لطیفیان و سیف، ۱۳۸۶: ۱۲۹). خودآگاهی همچنین به معنای آگاهی انسان از احساسات، نیازها و هیجانات خود میباشد و گام مهمی در شکلهی مهارتها و ارتباط میباشد (فرهنگی، ۱۳۸۵: ۱/۱۳۰)، شهید مطهری در تعریف خودآگاهی به مطلب مهمی اشاره دارند، ایشان بیان میدارند: «خودآگاهی به معنای بازیابی حقیقت خویش به واسطهی پرورش و زنده کردن استعدادهای فطری و درونی میباشد که در

وجود او نهاده شده و سپس درک قلبی حقایق هستی و اسما و صفات الهی میباشد» (مطهری، ۱۳۸۹: ۲/۳۰۴ و ۳۰۸). شهید مطهری نتیجهی خودآگاهی را درک قلبی حقایق هستی و خداشناسی میدانند و این همان نکته‌های بود که تفصیل آن گذشت. زیارت اربعین از عوامل خودآگاهی است و انسانی که در این مسیر گام میگذارد در صورت اراده به تفکر در باب خودشناسی به این خودآگاهی دست مییابد.

۳-۲-۱- انقطاع الی الله

انقطاع الی الله - عَزَّوَجَلَّ - یک وصیت قرآنی است که خدای متعال در سوره مبارکه مزمل، رسول الله ﷺ و به تبع ایشان امت او را به تحصیل آن امر فرموده است. انقطاع الی الله، تعبیری از حرکت باطنی انسان به سوی ذات باری تعالی است، آن هم حرکتی نه در مکان و طول زمان بلکه بر فراز مکان و ماورای زمان که بر اساس آن، انسان سالک، اندک اندک تعلقات را از قلب خود دور کرده و تنها به خدای متعال وابسته باشد. بر این اساس برخی گفته‌اند: مراد از انقطاع الی الله تعالی، وارستگی ضمیر و سرّ انسان از غیر خدای تعالی در همه ابعاد نیازمندی‌هاست (محمدی گیلانی، ۱۳۷۳: ۲۲۹ - ۲۳۰). این کمال والا، روح عبادات و هدف تلاش‌های انسان سالک در مسیر خودسازی است، همانطور که بزرگان اخلاق و تربیت، از اسرار توجه به قبله در نمازها را انقطاع کامل از همه چیز و توجه کامل به سوی مالک و پروردگار هر چیز دانسته‌اند (ملکی تبریزی، ۱۳۷۶: ۲۹۴). امام خمینی (ره) در این باره بیان میدارد: «اجتناب کامل از لذات دنیا، همان انقطاع کامل الی الله است» (امام خمینی، ۱۳۷۸: ۳۷ - ۳۸). زیارت اربعین، زیارت یکی از مسیرهایی است که انسان مومن با قدم گذاشتن در این راه از ما سوی الله منقطع شده و خود را برای رسیدن به معشوق که ولی خداست آماده میکند، از هر چه رنگ غیر خدایی دارد تعلق را بر زمین گذاشته و به سمت باری تعالی حرکت مینماید، انسان مومن میدانند این مسیر، مسیر ابتلاء و آزمایش او برای رسیدن به خلوص است لذا دل خود را از محبت به دنیا خالی کرده و از هر چه سبب غفلت از خدا

میشود دور میکند. انسان مومن میداند، امام و ولی خدا که داعی مردم به سمت خداست، به مثابه‌ی یک مصباح روشن در تاریکیهای دنیا راه را به سوی خدا نشان میدهد لذا تنها نیاز است که انسان دل خود را به امام بسپارد و گام در این راه گذاشته و بر خدا توکل نماید. انسان مومن زمانی که برای زیارت اربعین مشرف به سرزمین کربلا میشود، خود را حاضر نزد نماینده خدا میبیند لذا تعلقات خود به دنیا را بریده و ضمیر خود را برای به دست آوردن آنچه همهی عارفان در تلاش آن هستند، پاک مینماید تا بتواند جرعههای زلال از دریای محبت الهی بواسطهی ولی خدا بنوشد و خود را وارسته و واررهانیده از هر تعلقی نماید.

۴-۲-۱- افزایش قدرت صبر و تحمل

انسان همواره در زندگی با سختیها مواجه میشود و این از خلقت انسان است و خداوند باری تعالی اراده فرموده تا انسان در زندگی دنیایی خود همواره با سختیها و مشقات دست و پنجه نرم کند تا خود را برای زندگی ابدی آماده نموده و تذکیه و پاک نماید، خداوند در این باره در آیه ۴ سوره بلد میفرماید: «لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ» [سوگند به اینها که] بدون تردید، ما انسان را در رنج و سختی آفریدیم» در تفسیر این آیه ابن عباس و سعید بن جبیر و حسن می گویند: «یعنی در تعب و سختی و رنج آفریدیم؛ مصیبت‌های دنیا و سختی‌های آخرت را متحمل می‌شود و فرزند آدم همواره متحمل سختی و ناراحتی می‌شود تا از دنیا بیرون رود» (طبرسی، ۱۳۷۲: ۷۴۷/۱۰). این که سختی و دشواری در زندگی انسان باشد. انسان از آغاز زندگی حتی از آن لحظه‌ای که نطفه او در قرارگاه رحم واقع می‌شود، مراحل زیادی از مشکلات و درد و رنج‌ها را طی می‌کند تا متولد شود و بعد از تولد در دوران طفولیت و سپس جوانی و از همه مشکل‌تر دوران پیری، مواجه به انواع مشقت‌ها و رنج‌ها است و این است طبیعت زندگی دنیا و انتظار غیر آن داشتن اشتباه است و این معنای آیه است که انسان را در سختی و دشواری آفریدیم (علامه طباطبایی، ۱۴۱۷ق: ۲۹۱/۲۰؛ مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۱۰/۲۷). زیارت اربعین همواره با سختیهایی برای زائر همراه است، گرفتن

پاسپورت، ویزا، حمل و نقل از شهر خود به مرز، حمل و نقل از مرز به نجف اشرف، حرکت از نجف اشرف به سمت کربلا، تهیه غذا، تهیه مکان استراحت، بیماری، خستگی، گرسنگی، تشنگی، بُعد مسافت، گرمزدگی، نداشتن همراه در سفر، دوری از خانه و خانواده، گم کردن مدارک و پول همراه و... از مشکلاتی است که همواره زوار با آن دست و پنجه نرم میکنند البته با همت مسئولان دو کشور ایران و عراق بسیاری از این سختیها در مسیر هموار شده است اما به هر حال این سفر با سختیهایی همراه است که نمیتوان منکر آن شد. زائر اباعبدالله الحسین علیه السلام در این مسیر با عشق مشق صبر و استقامت میکند، با مشکلات متعدد دست و پنجه نرم میکند و قدرت صبر و تحمل خود را در مقابله با سختیها و شدائد افزایش میدهد. یکی از آثار زیارت اربعین همین است که زائر برای رسیدن به کعبه آمال خود یعنی ولی خدا همهی مشکلات را تحمل مینماید و به نوعی به همه میفهماند که من حاضر هستم برای رسیدن به آرمانها و اهداف الهی همهی مشکلات و سختیها را تحمل کنم و بندهای مطیع و عبدی صالح باشم.

۵-۲-۱- تقویت مبانی اعتقادی و دینداری

از مهمترین آثار و برکات زیارت اربعین تقویت مبانی اعتقادی و دینداری است. در این مراسم افراد از ادیان مختلف دیگر همچون کشیشان مسیحی، بوداییها... و افراد از فرق مختلف اسلامی همچون اهل سنت و... شرکت میکنند. شیعیان نیز که خود پیشروان این مسیر بودهاند، با دیدن این حضور و عوامل دیگر به حقانیت مسیر خود بیش از پیش اعتقاد یافته و مبانی اعتقادی ایشان تقویت میگردد. یکی از اهداف اصلی امام حسین علیه السلام از قیام در مقابل طاغوت زمان، احیای دین و شریعت بوده است، زائر حسینی در مسیر اربعین مدام نهضت عاشورا را با خود مرور میکند، در فضایی قرار میگیرد که دائماً بحث از عاشورا، کربلا، امام حسین علیه السلام و آرمانهای ایشان میباشد و ناخودآگاه خود را در جوی میبیند که همه به طریقی به دنبال امام حسین علیه السلام روانهاند، برخی با پای پیاده زائر او هستند، برخی به زوار

ایشان خدمات ارائه میدهند و همه جا حرف از حرکت حسینی است، همه جا بحث از عاشورا و مظلومیت شهدای کربلاست، همه جا بحث از افزایش معرفت نسبت به امام و حرکت ایشان است. حتی افرادی که اطلاعات کمی داشته یا از ادیان و فرق دیگر وارد این حرکت میشوند با کسب اطلاعات بیشتر خود را آگاهتر از قبل میبینند. در این زمینه میتوان به نظرات برخی از افراد مشهور پرداخت از جمله اتون بارا دانشمند مسیحی در کتابش الحسین (علیه السلام) فی الفکر المسیحی ضمن پرداختن به اسباب و علل قیام سیدالشهداء (علیه السلام) بارها از شخصیت عظیم و دستنیافتنی سید و سالار شهیدان (علیه السلام) سخن به میان آورده است. در قسمتی از این کتاب، او ضمن برشمردن اوصافی از شخصیت والای امام حسین (علیه السلام) چنین می نویسد: «شمع فروزان اسلام حسین (علیه السلام) راه رهایی را برای میلیونها مسلمان روشن کرد، مسیر حرکت و گام برداشتن را به آنان شناساند و آنان را از افتادن در گودال ضلالت و سقوط در دام گناه و خفت برحذر داشت. با پرتو نور همیشه درخشان خود، راه حق را پیش چشم آنان آشکار کرد و نشانههای ترس و تنهایی را از این راه زدود و از آن پس انساخهای مؤمن، با بهرهگیری از نور شمع که او با سوختن خود در سرزمین کربلا برافروخت و تا آنگاه که خداوند اراده کند پرفروغ خواهد ماند، از این راه عبور خواهند کرد». سرکی کروک، کشیش پنجاه ساله مسیحی که چندی پیش به سفر کربلا و زیارت ابا عبدالله (علیه السلام) مشرف شده است، در این باره میگوید: «سالم است آرزوی سفر به شهر کربلا و زیارت حرم مطهر امام حسین (علیه السلام) را داشتم. من نیز همچون بسیاری از مسیحیان شیفته امام حسین (علیه السلام) هستم و ایشان را دوست دارم. امام حسین (علیه السلام) انسانی است که به خاطر سعادت انساخها و دفاع از حقوق مظلومان از جان خود و خانواده خود گذشت لذا ما برخی از محبین امام حسین (علیه السلام) از کشورهای (روسیه) و (اکراین) تصمیم گرفتیم در غالب هیئتی به این مکان مقدس مشرف شویم. به هر ترتیب یکی از آثار فردی زیارت اربعین افزایش اعتقادات افراد و تقویت مبانی اعتقادی ایشان میباشد.

۶-۲-۱- الگوپذیری و الگوسازی

الگو مدلی بیرونی می باشد که بر اساس تربیت پذیری و الگوگیری، بر رفتار متربی تاثیر میگذارد و وی را جذب میکند (ملکوئیفر، ۱۳۸۸: ۱۳۷). هر کسی در زندگی خود نیاز دارد تا در زمینه های مختلف برای خود سرمشق و الگویی قرار دهد تا خود را بر اساس آن مورد آزمایش و سنجش قرار دهد تا بتواند به اهداف عالی خود برسد. بهترین الگو برای فرد مومن شیعه، امام خود می باشد. امام حسین علیه السلام و یارانشان الگو و حرکت و جریانشان یک جریان الگوساز است. امام حسین علیه السلام در این باره در مورد خود میفرماید: «فَلَكُمْ فِیْ أُسُوَّةٍ»، من برای شما اسوه و الگو هستم (عسکری، ۱۳۶۸: ۷۲/۳). امام حسین علیه السلام خود جامع فضایل اخلاقی و نهایت یک انسان کامل هستند که میتوان ایشان علیه السلام را الگوی کاملی برای خود دانست، حضرت ابالفضل علیه السلام الگوی فداکاری و جانبازی و وفاداری هستند، علی اکبر علیه السلام الگوی فرزند صالح و مطیع پدر و جوان فدایی ولایت، حضرت قاسم علیه السلام الگوی نوجوان ولایتمدار و مخلص، حضرت زینب (س) الگوی صبر و استقامت و الگوی حیا و نجابت هستند و... یاران امام هر کدام یک الگو هستند همچون حبیب بن مظاهر و انس بن حارث کاهلی الگوی کهنسالان وفادار به ولایت، زهیر بن قین بجلی الگوی عاقبت بخیری، قیس بن مسهر الگوی رازداری، حنظله بن سعد و سعید بن عبدالله الگوی جانثاری، حر بن یزید ریاحی الگوی توبه و ندامت و... این الگوسازیهایی که در صحنهی عاشورا رقم خورده است میتوانند مأخذ الگوپذیری مردمان همهی عصرها باشند. اربعین حسینی مسیری به روی آرمانها و دیدار الگوهاست، افراد در این مسیر با شهدای و اسرای کربلا آشنا شده و با توجه به اقتباسی که از هر کدام از این شخصیتها و الا دارند میتوانند از ایشان در زندگی خود الگوپذیری نمایند و خود نمونهای از الگوهای وارسته در طول تاریخ گردند به عبارت بهتر اربعین حسینی هم الگوسازی میکند و هم باعث میشود افراد از بزرگان دین الگوپذیر نمایند.

نتیجه

پژوهش حاضر به نتایج ذیل دست یافته است؛

- زیارت اربعین آثار فراوانی دارد، اگر بخواهیم به مهمترین آثار اجتماعی آن اشاره نماییم میتوان به ایجاد وحدت و اقتدار، ایجاد روحیه ظلمستیزی و مقابله با جبهه استکبار، انسجام سیاسی-اجتماعی و فرهنگی جامعه شیعی، تقویت ارزشهای سیاسی، افزایش قدرت اقتصادی تشیع، ایجاد تمدن فرهنگی مشترک اشاره نمود.

- زیارت اربعین آثار فردی بسیاری برای زائران به همراه دارد اما اگر بخواهیم به مهمترین آثار فردی آن اشاره نماییم میتوان به تهذیب نفس و تذکیه فردی، خودشناسی، خودآگاهی و خودسازی، انقطاع الی الله، افزایش قدرت صبر و تحمل، تقویت مبانی اعتقادی و دینداری، الگوپذیری و الگوسازی اشاره نمود.

- گرچه روایت مبنی بر زیارت اربعین به عنوان یکی از نشانههای مومن ضعف سندی دارد و این روایت مرسل است و از نظر سندی جزء روایات ضعیف میباشد اما از جمله مواردی که جابر ضعف سند میباشد، شهرت عملی است. مشهور اصولیها بر این اعتقادند که آن شهرت عملی که جابر ضعف سند و کاسر صحت روایت است، شهرت عملی قدماست که در این باب این روایت با توجه به شهرت عملی فقهای چون شیخ مفید و شیخ طوسی و... میتوان به عنوان اماره و دلیلی مبنی بر وجود دلیل جابر ضعف سند به آن استناد نمود ضمن اینکه دلیل عقلی نیز این عمل پرفایده و پر برکت را تایید مینماید.

منابع

- قرآنکریم

- شریف رضی، محمد بن حسین، نهج البلاغة، تحقیق: محمدکاظم محمدی و محمد دشتی، قم: منشورات الإمام علی علیه السلام، ۱۳۶۹.

- آقا ضیاءالدین عراقی، محمدتقی، نهایه الافکار فی مباحث الالفاظ، قم: دفتر انتشارات

اسلامى وابسته به جامعه مدرسين حوزه علميه قم، ۱۳۶۳.

- آمدی، عبدالواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الکلم، مترجم محمد علی انصاری قمی،
تهران: محمد علی الانصاري القمي، ۱۳۳۷.

- ابن ابيجمهور، محمد بن زين الدين، عوالى اللالى العزیزة فى الاحاديث الدینیة، قم: موسسه
سيدالشهداء (عليه السلام)، بیتا.

- ابن طاووس، علی بن موسى، إقبال الأعمال. تهران: دارالکتب الإسلامية، ۱۳۶۷.

- ابن طاووس، علی بن موسى، مصباح الزائر، قم: مؤسسة آل البيت (عليهم السلام) لإحياء
التراث، ۱۴۱۷ ق.

- ابن فارس، احمد، معجم مقاييس اللغة، المحقق: عبد السلام محمد هارون، بيروت: دارالفکر،
۱۳۹۹ ق.

- ابن مشهدی، محمد بن جعفر، المزار الكبير، قم: جماعة المدرسين في الحوزة العلمية بقم،
مؤسسة النشر الإسلامي، ۱۴۱۹ ق.

- ابن منظور، محمد بن مكرم، لسان العرب، بيروت: دار صادر، الطبعة الثالثة، ۱۴۱۴ ق.

- ابوحنيف، لوط بن يحيى، وقعة الطف، قم: جماعة المدرسين في الحوزة العلمية بقم. مؤسسة
النشر الإسلامي، ۱۴۱۷ ق.

- امام خمينى، سيد روح الله، جهاد اكبر، تهران: مؤسسه تنظيم و نشر آثار امام خمينى،
۱۳۷۸.

- اهرى مصطفىوى، محمد حسن، التحقيق فى كلمات القرآن الكريم، قم: مركز نشر كتاب،
۱۴۴۱ ق.

- بحراني، عبدالله بن نورالله، عوالم العلوم و المعارف و الأحوال من الآيات و الأخبار و الأقوال،
قم: مدرسة الإمام المهدي (ع)، بيئا.

- بقلی شیرازی، روزبهان، مشرب الارواح، تحقيق عاصم ابراهيم الكيالى، بيروت: دارالکتب

- العلمية، ۱۴۲۶ق.
- تاجبخش، غلامرضا، پیادهروی اربعین و ابعاد تربیتی آن، مجله بصیرت و تربیت اسلامی، سال هفدهم، شماره ۵۴، پاییز ۱۳۹۹.
- حر عاملی، محمد بن حسن، تفصیل وسائل الشیعة إلى تحصیل مسائل الشریعة، قم: مؤسسه آل البيت (علیهم السلام) لإحياء التراث، ۱۴۱۶ق.
- حیدری، مجتبی، تاثیر پیادهروی اربعین بر خودسازی زائران، فصلنامه فرهنگ زیارت، شماره ۳۱، تابستان ۱۳۹۶.
- دورانت، ویل، تاریخ تمدن، ترجمه احمد آرام، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۱.
- دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۷۳.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ القرآن، بیروت: دارالشامیه، ۱۴۱۲ق.
- سامانی، سید محمود، کارکردهای سیاسی-اجتماعی و فرهنگی اربعین حسینی، فصلنامه فرهنگ زیارت، شماره ۳۵، تابستان ۱۳۹۷.
- سبحانی، جعفر، الموجز في أصول الفقه، قم: مؤسسه الإمام الصادق علیه السلام، ۱۴۲۰ق.
- سجادی، جعفر، فرهنگ معارف اسلامی، تهران: انتشارات کومش، ۱۳۸۰.
- شریفی، عنایت، زیارت اربعین و نقش آن در تربیت فردی و اجتماعی زائر، فصلنامه معارف حسینی، سال ششم، شماره ۲۳، پاییز ۱۴۰۰.
- شهید اول، محمد بن مکی، الدروس الشرعية في فقه الإمامية، قم: مؤسسه النشر الاسلامي التابعة لجماعة المدرسين، بی تا.
- شیخ طوسی، محمد بن حسن، تهذیب الأحکام، تحقیق حسن الموسوی خراسان، تهران: دارالکتب الإسلامية، ۱۴۰۷ق.
- شیخ طوسی، محمد بن حسن، تهذیب الأحکام فی شرح المقنعة للشيخ المفيد رضوان الله عليه، تهران: دارالکتب العلمية، ۱۳۶۵.

- شيخ طوسي، محمد بن حسن، مصباح المتهجد، بيروت: موسسه فقه الشيعه، ١٤١١ق.
- شيخ مفيد، محمد بن محمد، المزار، قم: المؤتمر العالمي لالفیه الشيخ المفيد، ١٤١٣ق.
- طبرسي، فضل بن حسن، مجمع البيان في تفسير القرآن، تهران: انتشارات ناصر خسرو، ١٣٧٢.
- طريحي، فخرالدين، مجمع البحرين، تصحيح سيداحمد حسيني اشكوري، تهران: مرتضوى، ١٣٧٥.
- عسكري، سيد مرتضى، معالم المدرستين، قم: دانشكده اصول الدين، ١٣٦٨.
- علامه طباطبائي، سيد محمد حسين، الميزان في تفسير القرآن، قم: دفتر انتشارات اسلامي، ١٤١٧ق.
- علامه طباطبائي، سيد محمد حسين، ترجمه تفسير الميزان، قم: دفتر انتشارات اسلامي (وابسته به جامعه مدرسين حوزه علميه قم)، ١٣٧٤.
- علامه مجلسي، محمدباقر بن محمدتقي، بحار الأنوار، بيروت: دار إحياء التراث العربي، ١٤٠٣ق.
- فتال نيشابوري، محمد بن احمد، روضة الواعظين، قم: الشريف الرضي، ١٣٧٥.
- فرهنگي، علي اكبر، ارتباطات انساني، تهران: اميركبير، ١٣٨٥.
- فيض كاشاني، محمد بن شاه مرتضى، الوافي، اصفهان: مكتبة الإمام أميرالمؤمنين علي (عليه السلام) العامة، ١٤٠٦ق.
- فيض كاشاني، ملامحسن، المحجة البيضاء في تهذيب الاحياء، تصحيح علي اكبر غفاري، قم: دفتر انتشارات اسلامي، ١٤١٧ق.
- كاشاني، عبدالرزاق، شرح منازل السائرين، تصحيح محسن بيدارفر، قم: بيدار، ١٣٨٥.
- لطيفيان و سيف، مرتضى و ديبا، بررسي تأثير خودآگاهي بر اختلافات روابط بين فردي دانشجويان، مجله علوم اجتماعي و انساني دانشگاه شيراز، شماره ٣، ١٣٨٦.

